

ความรู้เกี่ยวกับเทพอัศวินในประเทศไทย

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะได้รับวรรณคดีสันสกฤตบางเรื่องมาจากอินเดียตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ความรู้เรื่องเทพอัศวินยังไม่มีปรากฏ เพราะความรู้ทางวรรณคดีสันสกฤตยังเป็นที่จำกัดแคบมาก เนื่องจากว่าในสมัยโบราณ พราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของภาษาสันสกฤตหวงแหนภาษานี้มาก ไม่ยอมให้คนชั้นต่ำหรือชาวต่างประเทศได้เรียนรูภาษาสันสกฤตเลย จนกระทั่งเมื่ออังกฤษได้เข้าครอบครองอินเดีย จึงเป็นโอกาสให้ฝรั่งได้เข้าไปศึกษาภาษาสันสกฤต โดยการว่าจ้างพราหมณ์ให้สอนด้วยราคาแพงและได้ทุ่มเทความอุตสาหะเขียนคำรับตำราไวยากรณสันสกฤตขึ้นใหม่ แปลวรรณคดีสันสกฤตทั้งในยุคพระเวทและยุคมหากาพย์ออกเผยแพร่แก่ชาวโลกตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ความรู้ภาษาสันสกฤตและวรรณคดีสันสกฤตจึงเป็นที่ประจักษ์แก่สนามวิชาการทั่วโลก¹ และเรื่องราวของเทพอัศวินก็เพิ่งมาปรากฏในวรรณคดีไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปศึกษาวิชาการทางด้านอักษรศาสตร์ ณ ประเทศอังกฤษในช่วงเวลาที่ภาษาสันสกฤตและวรรณคดีสันสกฤตกำลังเป็นที่ตื่นเต้นและเป็นที่สนอกสนใจของชาวยุโรป ความสนพระทัยในวรรณคดีสันสกฤตของพระองค์จึงมีมาก เมื่อพระองค์เสด็จกลับประเทศไทยและเมื่อทรงขึ้นครองราชย์แล้วจึงทรงถ่ายทอดวรรณคดีสันสกฤตออกเป็นพากย์ภาษาไทยหลายเล่ม ดังที่ได้ทรงมีพระราชปรารภไว้ในอารัมภกถาของพระราชนิพนธ์ทละครเรื่อง ปริย-
ทรรสิกขา ของพระองค์ว่า

นานมาแล้ว ข้าพเจ้าได้มีความปรารถนาที่จะถอดเรื่องละครสันสกฤตเป็นภาษาไทยคือ คือไม่ใช่เพียงแต่อ่านเรื่องของเขาแล้วเอามาแต่งใหม่เป็น

¹ สตีเฟ่น แยมน์ดาคา, "สันสกฤตพิจิตรพน พรรณนา" เอกลักษณะไทย 1 (กุมภาพันธ์ 2520): 38.

บทละครไทย, อย่างเช่นที่ข้าพเจ้าได้ทำมาแล้ว แก่เรื่อง "ศกุนตลา", และไม่ใช่แปลเอาแต่ใจความแล้วและแต่งเป็นรูปใหม่, อย่างเช่นที่ข้าพเจ้าได้ทำมาแล้วแก่ "นโศปายาน", ซึ่งแปลงรูปเป็น "พระนลคำหลวง". ที่ข้าพเจ้าจะใคร่ทำคือ เอาเรื่องละครสันสกฤตเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาแปลงเป็นภาษาไทย, แต่โครงรูปอยู่อย่างเดิมของเขาทุกประการ ที่ตรงไหนคำพูดเป็นร้อยแก้วก็แต่งเป็นร้อยแก้ว, ที่ตรงไหนเป็นฉันทลักษณ์ก็แต่งเป็นฉันทบาง; ทั้งนี้ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้นักเลงอ่านหนังสือใคร่ซัดว่าละครสันสกฤตโบราณเขาแต่งกันอย่างไร, แสดงกันอย่างไร¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายทอดวรรณคดีสันสกฤตเป็นพากย์ภาษาไทยหลายเรื่องเช่น ศกุนตลา พระนลคำหลวง ลิลิตนารายณ์สิบปาง และปริยทรรคิกา ในคานเรื่องราวของเทวด้านาน พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระเป็นเจ้าของพราหมณ์ ซึ่งต่อมาเมื่อรวบรวมเป็นเล่มโดยใช้ชื่อใหม่ว่า เทพเจ้าและสิ่งนารู ในเรื่องนี้เองที่ปรากฏเรื่องราวของเทพอัศวินผู้ช่วย พระองค์ทรงพรรณนาเทพอัศวินไว้ว่า

พระอัศวินเป็นเทวดาสององค์แฝด เรียกนามรวมนามเดียวว่า อัศวินหาเรื่องราวที่จะเล่าถึงให้แจ่มแจ้งยากและจะกล่าวชัดเจนว่า เป็นเจ้าแห่งอะไรก็ยาก เพราะมีคำอธิบายต่าง ๆ กันหลายประการนัก มีสเตอร์มัวร์ (Muir) ในหนังสือชื่อ Original Sanskrit Texts กล่าวถึงพระอัศวินว่า "เป็นผู้เริ่มนำแสงสว่างมาในฟากฟ้าเวลาเช้า เป็นผู้เร่งเมฆทบึงแสงอรุณให้เลื่อนพันไป และผู้นำทางให้พระอาทิตย์เดิน" ในคำสุรเสริญกล่าวว่าเป็นโอรสของสุริยะบาง ว่า เป็นโอรสแห่งฟากบางว่าเป็นโอรสแห่งสมุทรบาง

ที่ว่า เป็นโอรสพระอาทิตย์นั้น มีเรื่องเล่าในวิษณุปุราณะว่า เมื่อครั้งนางสร้อยยาโคทหนีจากพระอาทิตย์ไปแล้วนั้น นางได้ออกไปอยู่ป่า พระอาทิตย์เล็งที่พยุบุตรเห็นว่า นางอยู่แห่งใดแล้ว จึงตามออกไปพบนางกลายรูปเป็นนางมาอยู่ในป่า พระอาทิตย์ก็จำแลงเป็นมาผู้ไปอยู่ด้วย จนเกิดพระอัศวินทั้งคู่มา (และบางทีจะเป็นด้วยเหตุนี้เอง กุมารทั้งสองจึงได้นามว่า อัศวิน คือ มูลรากคำ อัศวะ นั้นเอง)

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปริยทรรคิกา, พิมพ์ครั้งที่ 2. (พระนคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า (4).

พระอัศวินหนึ่ง นับถือกันว่าเป็นแพทย์พิเศษ สามารถเยียวยาคนตาบอดให้
แลเห็น คนขาเขยยกโหดตรง และพิการต่าง ๆ ใหญ่กลับเป็นคนดีได้
รูปร่างทราบได้แต่หัว เป็นอย่างมนุษย์และขี้มาแข็ง นักปราชญ์เยอรมันชื่อ
Goldstücker แสดงความเห็นไว้ว่า เค็มพระอัศวินนี้เป็นมนุษย์ จึงมี
เรื่องราวกล่าวถึงว่า ทองเที่ยวอยู่ในมนุษย์โลกเพื่อรักษาคนไขโดยมาก
ต่อ ๆ มา จึงยกย่องกันขึ้นเป็นเทวดา¹

ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง มีข้อความตอนหนึ่งคือ ตอนที่
หงส์ได้พรรณาดังความงามของพระนลโดยเปรียบเทียบกับเทพอัศวินว่า

ทมยันตี นโล นาม นิษเชษุ มหิบัติห

อำนาจนามเขิดนี้	ทมยัน ตีนา
ในนิษทกรุงศรี	สวัสตีไซร
มีองค์มหิบัติ	เกียรติภระหลบ
นามพระนลนาถไท	ธิราชคำเลอสร

อัศวินห์ สทฤโส รูเป น สมาส ตัสย มาบุษาห์

ทรงธรรมงามรูปเพียง	อัศวิน เทพแฮ
ปวงมนุษย์ในดิน	ไปรู้

ตัสย ไว ยทิ ภารยา ทวม ภเวถ วรรรณินิ

แมองคยอคนารินทร์	ครองภู พระฤา
สมยศสมศักดิ์รู้	รักแล้วฤาจาง ²

ในส่วนที่เป็นคำอธิบายศัพท์ในเรื่องพระนลคำหลวง พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายความหมายของศัพท์ อัศวิน ไว้ว่า คนขี้มา นาย
มาตน์ เทวดาเผด็จซึ่งขจรมาในปากฟ้าก่อนเวลารุ่ง เป็นผู้นำโรคทรัพย์มาให้มนุษย์

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้,

หน้า 178-179.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระนลคำหลวง (พระนคร:

สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2517), หน้า 9-10.

และช่วยคุ้มครองกันอันตรายและความไม่สบายต่าง ๆ เป็นหมอสวรรค์ กับในมหากาธะว่า เป็นบิดาพระนกุลและสหเทพ¹

นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงนำเรื่องราวของ เทพอัศวินมาเผยแพร่ในวงวรรณคดีไทยแล้ว พระองค์ยังได้ทรงนำศัพท์ อัศวิน มาเป็นราชทินนามแก่อาจารย์แพทย์ชาวฝรั่งเศสว่า ปัวร์ ผู้เป็นแพทย์ประจำพระองค์ว่า พระยาอัศวินอำนวยเวช² ซึ่งแสดงว่า พระองค์ทรงนำศัพท์ อัศวิน มาใช้ในความหมายว่า ผู้เป็นแพทย์

นอกจากนี้แล้ว พระองค์ยังได้ทรงบัญญัติศัพท์ อัศวิน แทนคำว่า The Knight ในภาษาอังกฤษ และคำว่า Chevalier ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งคำทั้งสองนี้หมายถึงขุนนางในประเทศทางแถบยุโรปสมัยกลาง (ค.ศ. 895-1453) ผู้เป็นทหารขี่ม้าออกรบหรือขุนนางโบราณผู้ติดตามห้อยตามพระเจ้าแผ่นดินไปรบเป็นประจำ³ ศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีคำว่า Knight รวมอยู่ด้วยจึงมักจะแปลเป็นภาษาไทยด้วยคำว่า อัศวิน เสมอเช่นในคำว่า Knight-errant แปลเป็นภาษาไทยว่า อัศวินที่ขี่ม้าท่องเที่ยวไปในสมัยโบราณเพื่อผจญภัย หรือในคำว่า Knight templars แปลว่า อัศวินผู้ป้องกันชาวคริสต์ในสมัยก่อน เป็นต้น

เรื่องราวของเทพอัศวินนอกจากจะมีปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ในปทานุกรมไทยก็ปรากฏคำ อัศวิน มาตั้งแต่ฉบับ พ.ศ. 2470 โดยได้ให้ความหมายของคำ อัศวิน ไว้ว่า คนขี่ม้า ทหารม้า ผู้ฝึกหัดม้า ชื่อเทวดาคูหนึ่งเป็นสารภีขับรถม้าในอากาศเมื่อเวลาเช้า และ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 473.

² ประยูร สิริพันธ์, พระมหาดิเรกเจ้า (พระนคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2515), หน้า 5.

³ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, ฝรั่งศักดิ์นา (พระนคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า 2504), หน้า 106.

เป็นบิดาพระนกุลและสหเทพในเรื่องมหากาพย์¹

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้ให้ความหมายของคำว่า อัศวิน เช่นเดียวกับพจนานุกรม พ.ศ. 2470 แต่ได้ตัดความหมายบางส่วนออกไปบ้าง โดยให้ความหมายไว้ว่า นักรบขี่ม้า ชื่อเทวดาคู่หนึ่ง เป็นสารพัดชั้นรถม้าในอากาศเมื่อเวลาเช้า เป็นบิดาพระนกุลและสหเทพในเรื่องมหากาพย์²

ส่วนพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นฉบับล่าสุด ได้ให้ความหมายของคำว่า อัศวิน ไว้มากกว่าปี พ.ศ. 2493 คือเพิ่มความหมายว่า นักรบที่กล้าหาญและผู้ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นคนเก่ง³ นอกนั้นเหมือนกันกับพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493

พระยาสังฆาภิรมย์ได้เขียนเรื่องราวของเทพอัศวินไว้ในหนังสือ เทวกำเนิดว่า

พระอัศวิน ตามคัมภีร์มหากาพย์ว่า เป็นเทวดาแฝดองค์หนึ่งมีนามว่า พระนาสตัยอัศวิน อีกองค์หนึ่งมีนามว่า พระทศรัอัศวิน เธอเป็นโอรสของพระสุริยาธิบดีกับนางอัศวิน โดยหน้าที่ถือว่า เป็นผู้นำโภคทรัพย์มาให้แก่มนุษย์และช่วยคุ้มครองต่าง ๆ ตลอดถึงคุ้มครองเจ้าไข เพราะเธอเป็นนายแพทย์ของสวรรค์ โดยปกติเธอขี่รถมาในฟากฟากก่อนเวลารุ่งอรุณทุก ๆ วัน พระอัศวินนี้ ไม่ใคร่จะมีเรื่องราวอะไรมากนัก เธอมีโอรสอันเกิดจากภาคพระนาสตัยอัศวินกับนางมัทรีชื่อ นกุล และมีโอรสอีกองค์หนึ่งเกิดจากพระทศรัอัศวินกับนางมัทรีเหมือนกันชื่อ สหเทพ โอรสทั้งสองนี้ก็เป็นฝาแฝดอย่างบิดา ในรามเกียรติ์ว่า วานรผู้มีนามว่า ทววิท กับ แมนทะ ซึ่งเป็นนายทหารของพระรามก็เป็นบุตรพระอัศวินทั้งคู่

¹ กระจ่างธรรมการ, พจนานุกรม (พระนคร: โรงพิมพ์กรมตำรวจธรรมการ, 2470), หน้า 867.

² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2519), หน้า 1015.

³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 896.

ส่วนนางมัทรีซึ่งเป็นมารดาณกุลและสุหเทพนั้น ทำใ้ช้ชู้ชายาของพระอัศวิน โดยตรงมิได้ นางเป็นชู้ชายาของท้าวป่าตุม หากว่าท้าวป่าตุมถูกสาปจาก ฤๅษีคนหนึ่งว่า ถ้าท้าวเธอมีการสมพาสชณะใด ก็ยั้งชีวิตก็มาถึงโดย พลัน ท้าวป่าตุมจึงได้ออมให้ชู้ชายาทั้งสองคือ นางกุนตีก็องค์หนึ่งมีลูก กับเทวดาใด ผลก็เป็นไปตามนั้นคือ นางกุนตีมีลูกกับพระยมมีนามว่า ยูธิษเฐียรหนึ่ง กับพระพายชื่อกัมเสนหนึ่ง กับพระอินทร์ชื่ออรชุนหนึ่ง ส่วนนางมัทรีมีลูกกับพระอัศวินสององค์คงว่าไวข้างต้นนั้นแล้ว กษัตริย์ทั้ง หานันท้าวป่าตุมยอมรับว่าเป็นบุตรของเธอ จึงมีนามว่า ป่าตุม¹

รองศาสตราจารย์ ดร. ตักศิรี แยมันดดา ได้เขียนเรื่องราวของเทพ อัศวินไว้ในหนังสือ "ตักศิรีนิพนธ์" ข้อความตอนหนึ่งมีว่า

ในเมืองไทยสมัยหนึ่ง เราเคยใช้ศัพท์ อัศวิน ในคำยกย่องตำรวจผู้มีฝีมือทางปราบปรามผู้ร้าย บางท่านได้รับการยกย่องเป็นพิเศษกว่าอัศวินอื่น เรียกกันว่า อัศวินแหวนเพชร ก็เคยมี และเป็นอัศวินที่ไม่เคยขมา แต่จะเรียกอย่างไรก็ตามที่ ความหมายเดิมก็เล็งถึงผู้ที่มีอรบบนหลังมา เทานั้น ศัพท์ว่า อัศวะ แปลว่า มา ใคร ๆ ก็รู้ดี บางทีเพราะ ความรู้คืนกระมัง ทำให้หลงผิดไปว่า อัศวินอันเป็นนามของเทพโบราณ ผ่าแผ่คังกล่าวต้องมีอะไรเกี่ยวข้องกับมา ถึงกับทึกทักเอาง่าย ๆ ว่า เป็นเทพที่มีรูปร่างครึ่งมาครึ่งเทวดา ในรูปวาดบางแห่งเป็นภาพเทวดาแผ่ มีเศียรเป็นมา หรือไม่มีร่างกายท่อนบนเป็นเทวดา แต่ท่อนร่างเป็นมา คำว่า อัศวะ คำเดียว ทำให้คนเข้าใจเขวถึงเพียงนี้

อัศวินเป็นเทพผ่าแผ่ เพราะฉะนั้น จึงเรียกรวมกันเป็นแบบทวีพจน์ใน ภาษาสันสกฤตว่า อัศวินา หรือ อัศวินทั้งสอง เช่นเดียวกับเทพกรรณ (Mythology) ของกรีกเรียกเทพแผ่ Castor และ Pollux รวมกันว่า Dioscouri อัศวินผู้เป็นเทพแผ่อันมีชื่อเสียงในคัมภีร์ภูคเวทของอินเดีย นั้น ไม่เคยขมา ไม่เคยตีกลับมาและไม่ไต่เป็นเจาเหนือมา หรือมีร่างกาย ส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นมาเลย สืบดูโดยตลอด ในคัมภีร์พระเวท คัมภีร์ พราหมณะจนถึงมหากาพย์เช่น มหาภารตะอันเป็นคลังใหญ่แห่งเทวนิยาย ของอินเดียก็ไม่เคยพบว่า มีตอนใดตอนหนึ่งบรรยายถึงพระอัศวินใน ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับมา²

¹ พระยาสังฆาภิรมย์, เทวกำเน็ด, หน้า 100-101.

² ตักศิรี แยมันดดา, ตักศิรีนิพนธ์ (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเคียนส์โตร์, 2515), หน้า 111-112.

และในตอนหนึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมันดดา ได้ตีความเรื่องเทพอัศวินคืออะไรไว้ว่า

พระอัศวินนั้น ก็เช่นเดียวกับเทพหุ่นโบราณทั้งหลายในคัมภีร์ฤคเวทคือ เป็นบุคลาธิษฐาน(Personification) ของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างหนึ่ง ในบทสวดต่าง ๆ ที่อุทิศเฉพาะพระอัศวินนั้นกล่าวไว้หลายต่อหลายแห่งว่า พระอัศวินมาปรากฏต่อเมื่อความมืดสิ้นสุดลงและแสงอุษากำลังจะฉายจับขอบฟ้า ในช่วงเวลาที่ต่อเนื่องกันนั้นแหละคือ เวลาที่มืดกำลังสว่าง เมื่อสิ้นความมืดสนิท ท้องฟ้าจะเริ่มมีสีขาว เกิดกลางและชมพู ขมิ้นก่อน ต่อจากนั้น จึงจะถึงแสงสีชมพูอ่อนของอุษา จากนั้นจึงจะถึงแสงสีทองของเทพสวิตฤคแล้วจึงถึงแสงแรงโรจน์ของสุริยะ ฉะนั้น เทพอัศวินก็คือ แสงชมพูขมิ้นแรกเริ่มปรากฏในท้องฟ้าเมื่อสิ้นราตรีนั่นเอง และเมื่อคิดดูตามมาควยแสงสีชมพูของอุษา ความนึกเข้ากันสนิทในข้อที่ว่า อุษาเทวี(อุษั) นั้นคือ น้องสาวของเทพอัศวิน¹

ความรู้เกี่ยวกับเทพอัศวินในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้อความเกี่ยวกับเทพอัศวินในบทพระราชนิพนธ์ที่โดยกมานำให้ทราบว่า พระองค์ทรงนำเรื่องราวของเทพอัศวินมาจากหนังสือ Original Sanskrit Texts ของ Muir ซึ่งตรงกับเรื่องราวของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤตสมัยพระเวทและปุราณะ ส่วนศัพท์ อัศวิน ที่ทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง ว่า คนขี่ม้า หรือ นายม้านั้น พระองค์อาจจะทรงตีความจากศัพท์ อัศวิน เช่นเดียวกับที่ทรงอธิบายว่า รูปของเทพอัศวินเป็นรูปมนุษย์ ขี่ม้าแข่ง และอาจจะเป็นด้วยเหตุนี้เองพระองค์จึงทรงบัญญัติศัพท์ อัศวิน แทนคำว่า The Knight ในภาษาอังกฤษและคำว่า Chevalier ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึง ขุนนางผู้เป็นทหารขี่ม้าออกรบ ซึ่งนับว่าแตกต่างจากเรื่องราวของเทพอัศวินที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต

ส่วนความหมายของคำว่า อัศวิน ในปทานุกรมไทยและในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้น แสดงให้เห็นว่า นำมาจากความหมายที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระนลคำหลวง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

เรื่องราวของเทพอัศวินในหนังสือ เทวกำเนิด ของพระยาสังฆาภิรมย์ นั้น เป็นเรื่องราวของเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤตสมัยมหากาพย์คือ มหาภารตะ และรามายณะ ในวรรณคดีสมัยนี้เทพอัศวินอวตารมาเป็นวีรบุรุษในสงครามของชนเผ่าภารตะ ส่วนคำอธิบายรูปเทพอัศวินที่ว่า เป็นเทวคาแฝดติดกัน มีหน้าเป็นม้า สี่กายแดงเรื่อ่นั้น ดูจะห่างไกลจากเทพอัศวินในวรรณคดีสันสกฤตมาก ซึ่งบทความเรื่อง อัศวิน ของรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา ในหนังสือ ศักดิ์ศรี นิพนธ์ จะเป็นคำอธิบายและชี้ให้เห็นเหตุแห่งความเข้าใจคลาดเคลื่อนนี้ได้เป็นอย่างดี

๔

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย